

DE EERSTE INDRUKKEN VAN BATAVIA

Op de Javazee manoeuvreerde de *Nevassa* tussen de scheepswrakken door, restanten van de dramatisch geleden nederlaag tegen de Japanners vier jaar eerder. Evert-Jan zag Java liggen, de vulkaantoppen van de Salak en de Gedeh staken boven de rest van het land uit. Het schip voer de haven van Batavia binnen, Tandjong Priok. ‘Onze eerste indruk was een doodse stad te zien, vernield en door de Jappen verwaarloosd.’ Dit keer geen muziekkorps op de kade, geen mensenmassa die hen toejuichte of uitjoelde, slechts enkele KNIL-militairen stonden hen op te wachten. Maar toch, ‘Ons Indië’ was bereikt. ‘Om 2.20 uur zetten we voet op eigen bodem.’ De aanblik van het land bevestigde Evert-Jans eerste indruk. In vrachtwagens reden de soldaten door de stoffige haven, langs blokken beton waarvan de herkomst niet meer te achterhalen was. De *goedangs*, pakhuizen, die nog overeind stonden waren leeg en beschadigd. Kilometers trokken ze door de verwoeste stad. De bestemming: de wijk Meester Cornelis, in het zuidoosten van Batavia. Huizen waren vervallen, erven met onkruid overwoekerd.¹ De kanalen waren smerig bruin en hadden een groezelige geur die Evert-Jan niet direct thuis kon brengen. Op muren en treinen waren leuzen gekalkt: *THIS IS OUR COUNTRY* en *EVEN THE ATOMIC BOMB CANNOT DESTROY OUR RIGHTS*. Een enkele Indonesiër vertoonde zich op straat, weinig acht slaande op de voorbijgaande troepen. Juist op het onthaal van het volk hadden de soldaten zo lang gewacht. Ze herinnerden zich

allemaal hoe de Canadese helden door hun straten waren gereden. Hun geallieerde voorbeelden imiterend, wuifden de Nederlandse troepen naar de bevolking en strooiden ze met sigaretten.² Het was een verwarrend tafereel voor de soldaten, zoals oorlogsvrijwilliger Jan Mulder opmerkte: ‘Op weg naar het kampement passeren we groepjes bruine mensen, die ons met ondoorgroendelijke gezichten na staan te kijken. Zijn dat nu de extremisten of misschien terroristen?’³

In Meester Cornelis kwam Evert-Jans groep in een huis van de voormalige geweer makersschool terecht. Het was kaal, meubilair ontbrak. Hier zouden ze de komende nacht verblijven. De oorlog liet niet op zich wachten. De komst van de Nederlandse bataljons deed de pemoeda’s besluiten om deze direct te belagen.⁴ ‘s Nachts werd er geschoten. Dat ging de hele nacht zo door. [...] De kogels floten door ons kamp, want het was geen kilometer van ons verwijderd.’

Ze bleven niet in Meester Cornelis. Om de paar dagen verhuisden ze naar een nieuw onderkomen. Waar plek was werden de soldaten ondergebracht, van een oude gevangenis waar ze sliepen in cellen tot een luxe villa die van een Hollandse onderwijzer was geweest. De pemoeda’s beperkten hun aanvallen tot de nacht, dus bij licht konden de soldaten zich in relatieve rust van de ene naar de andere plek begeven. ‘Overdag is het altijd in Batavia wel rustig, maar zo gauw het donker wordt komen de extremisten in actie.’ Vier nachten na aankomst kwam Evert-Jan in het kampement Tanah Tinggi terecht. Afwisselende wachtposten bewaakten het met prikkeldraadversperringen afgezette terrein. Bij het vallen van de avond laaide het vuurgeweld op, omdat een van de posten iets verdachts gezien meende te hebben. Hij begon te schieten, al kon hij niet achterhalen wat het precies was. Dit schouwspel herhaalde zich in de loop van de nacht verschillende keren. Het rapport van de wachtcommandant stond de volgende dag vol met aantekeningen: ‘Gevuurd op een verdachte beweging in het gras.’

‘Gevuurd op een verdacht lichtverschijnsel.’ Het waren echter geen Republikeinse strijders die waren gespot; de soldaten hadden geschoten op vuurvliegjes, rondsluipende wilde katten, kikkers die ritselden in het gras, tijtjaks en krekels. De Javaanse nacht was met zijn vreemde geluiden geheimzinnig en spannend voor de Hollandse jongens, en het duurde een paar dagen voordat ze echt gevaar van dierengeluiden konden onderscheiden.

Tijdens de dagelijkse patrouilles ontdekte Evert-Jan een ander, rauwer Batavia dan hij kende van de prenten van school. Balancerend op kleine dijkes verkende zijn brigade de sawa’s, ‘modderig als in de Schans’, maar hier zoemden muskieten rond zijn hoofd en kropen bloedzuigers in zijn laarzen. Urenlang lagen de soldaten aan de rand van een sloot in afwachting van een vijand, meestal tevergeefs. In de kampongs probeerden ze de ‘orde en rust’ te herstellen, zoals dat officieel heette. Ze ondervroegen bewoners en doorzochten huizen op zoek naar vrijheidsstrijders. Maar wie een vijand was en wie een gewone burger, was vaak moeilijk te bepalen.

Evert-Jan schrok van de toestand van de mensen.

‘Als je hier zo aan de straat staat, dan zie je de arme inlanders, die zoveel geleden hebben tijdens de Jappen. Er stond een moeder, zelf had ze haast geen kleren aan om zich het naakte lichaam te bedekken, en dan had ze een klein kind van een paar jaar op de armen, die meer dood dan levend was. En dan staan ze medelijdend te vragen om eten. De jongens geven alles weg wat ze missen kunnen. Het is te begrijpen dat de woede tegen de Jappen en extremisten al groter wordt. Ze zullen niet meer gespaard worden. In Holland is het erg geweest, maar hier is het dunkt me nog erger. Want in Holland zag je toch niemand naakt lopen. Wat zouden die armen zich gelukkig voelen met

een afgedankt kledingstuk. Graag zou ik de lompenzak thuis nakijken, want ik weet dat ik ze hier er dolblij mee kan maken.’

OPERATIE DUCK

Zondag 5 mei 1946

‘Mijn verjaardag. Dag om de bevrijding te herdenken. Zo’n verjaardag heb ik trouwens niet eerder meegemaakt. [...] Tweedaagse actie.’

Tegelijk met Evert-Jans drieëntwintigste verjaardag vierde Nederland zijn eerste bevrijdingsdag. In het Amsterdamse Olympisch Stadion keken duizenden mensen toe hoe acteurs het einde van de oorlog naspelden, terwijl Evert-Jan zich in Nederlands-Indië voorbereidde op zijn eerste meerdaagse actie. Hij zou een compagnie ondersteunen bij de ‘zuivering’ van negen kampongs, oftewel de kampongs ontdoen van ‘kwaadwilligen’. Evert-Jan en zijn kameraden klommen in een van de trucks die hen om halftwee ’s nachts naar de haven Tandjong Priok bracht. De nog overeind staande opslagplaatsen in de haven waren regelmatig het doelwit van Indonesische roofbendes. Ze stalen voedsel, kleding of wapens uit de pakhuizen. ‘Terrorisatie van [...] Tg. Priok’ heette het officieel.¹ De benedeleden, die door de Nederlandse soldaten *rampokkers* of *peloppers* werden genoemd, hielden zich op in kampongs ten oosten van Tandjong Priok en moesten worden opgespoord.

Hoe een kampong te zuiveren hadden de soldaten gelezen in het instructieboekje *Kennis van het V.P.T.L. – Een kwestie van leven en dood!* VPTL stond voor *Voorschrift voor de uitoefening van de Politiek Politionele Taak van het Leger*. De lessen in het boekje waren gebaseerd op de ervaringen van het KNIL in de jarenlange guerrillaoorlog in Atjeh. Zaken die de soldaten in de dagelijkse praktijk zouden tegenkomen kwamen uitgebreid aan bod – huizen omsingelen, wapens zoeken, gevangenen vastbinden – en zodat echt iedereen het kon begrijpen, was elk onderdeel in het Nederlands en het Maleis beschreven en met illustraties verduidelijkt.

Uit het hoofdstuk ‘Hoe doorzoek ik een kamponghuis?’: ‘Een tegenstander, die in een huis wegschuilt, voelt gewoonlijk niet erg veel voor zijn arrestatie. Dus kruipt onze held weg, bij voorkeur op vliepinkjes, onder bale-balés (rustbanken) of in andere rare hoeken. (Let eens goed op die stapel matten en rommel!).’ Op de bijgevoegde tekening is te zien hoe de soldaat het aan moest pakken. Met de loop van zijn geweer prikt hij in de vliering waarop een wat eng, scherp getekend mannetje onder een baal hooi ligt. ‘Een gesmoorde gil na Uw prik zal U waarschuwen, dat daarboven nog “iets” verscholen zit.’ Bij eventuele tegenstand mochten de soldaten niet te wild tekeergaan: ‘En maak er in ’s hemelsnaam geen Chinees Nieuwjaar van! [...] Enkele goed gerichte schoten moeten voldoende zijn.’²

Met die kennis scheepten de militairen in op een van de drie landingsvaartuigen. Ze zouden de kampongbewoners vanaf zee verrassen. ‘Operatie Duck’ was begonnen, zo genoemd vanwege de aanval vanaf het water. Evert-Jan stond in het open, rechthoekige schip te wachten tot ze het oostelijke gebied bereikten. ‘[Om] ongeveer 6 uur zagen we de kust van het te zuiveren gebied.’ Door de vlakke bodem kon het landingsvaartuig normaal gesproken gemakkelijk het strand op glijden, maar het lage tij dwong het al eerder te stoppen. De klep

aan de voorkant van het schip ging neer en de troepen sprongen in het water. Nat tot aan zijn middel, maakte Evert-Jan zijn riem los en hield die boven zijn hoofd om de handgranaten en munitie die eraan zaten droog te houden. De soldaten bereikten een kali aan de westelijke zijde van een van de kampongs. Met aan de oever van de kali gelegen prauwen voeren ze naar de overkant en slopen ze de kampong binnen. Ze waren beducht op de nodige tegenstand, maar ontdekten een verlaten kampong. Blijkbaar waren de bewoners voorbereid geweest op hun komst. ‘Wat handgranaten en Japanse patronen werden gevonden, wat deels vernietigd en deels meegenomen werd.’

De soldaten overnachtten in de kampong. Bij het vallen van de avond bleken de ‘peloppers’ niet zo ver weg te zitten. Vanaf de overkant van de kali klonken schoten. ‘Heel duidelijk konden we een Japans mitrailleur onderscheiden, waar een goed schutter achter lag.’ Maar de Nederlanders beschikten over veel meer mitrailleurs en mortieren. Zonder problemen sloegen ze de aanval af.

De volgende ochtend vertrok Evert-Jans groep naar een naburige kampong. Ook hier was bijna iedereen verdwenen, schreef Evert-Jan: ‘De mannelijke bevolking was zogenaamd allemaal naar de pasar [de markt], misschien uit angst.’

Bij het doorzoeken van de kampong waren de militairen aan bepaalde gedragsregels gebonden. Een van Evert-Jans belangrijkste taken als lid van de Militaire Politie was het controleren van collega-militairen. ‘De M.P. is ingedeeld om toe te zien op het optreden van de troep.’ Aan zijn ouders schreef hij: ‘Wij gaan altijd mee om de vernielzucht en hebzucht van verkeerde soldaten tegen te gaan. Ons werk is nog niet zo gek.’ Toen enkele soldaten een achtergebleven zieke man wilden meenemen voor verhoor, grepen de MP’ers bijvoorbeeld in. Deze man was te verzwakt voor een arrestatie.

‘Verboden werd om op vluchtelingen te schieten,’ schreef Evert-

Jan. Wat hij niet opschreef, is dat niet iedereen zich daaraan hield. Soldaat Cor Rekelhof nam deel aan dezelfde actie, zo lees ik in zijn memoires: 'Er wordt vuur uitgebracht op een paar vluchtende inlanders die de kali proberen over te zwemmen. Ze verdwijnen onder water en worden door de stroom meegevoerd.' Rekelhof beschreef ook hoe de mannen rondhingen in de kampong. 'De hele dag doen we het rustig aan. Er is rijst, dus maken we een vuurtje en stomen het gaar. Vlees is er genoeg. We vinden pannen met kippen en hanen en zelfs een hele geit aan het spit. Ik kluif aan een stuk haan.' Het was verboden om andere spullen dan wapens in beslag te nemen, maar dat gebeurde wel: 'het huis is net verlaten, want de hangklok loopt nog en is strak opgewonden. De klok nemen we mee naar het kamp.' De top van het leger ageerde fel tegen dit soort 'souvereining'. De hoogste legercommandant, generaal Simon Spoor, zou zijn manschappen later meermaals instrueren dat dit 'onder geen enkele omstandigheid' was toegestaan. Met het meenemen van eigendommen van de bevolking zouden de Nederlandse soldaten ook hun steun verliezen.³

Evert-Jan en zijn collega-MP'ers hebben niet alles wat er gebeurde meegekregen, want het was een uitgebreide actie, verspreid over negen kampongs. Toch kan ik me niet aan de indruk onttrekken dat Evert-Jan hier niet het achterste van zijn tong liet zien, want daarvoor verschillen zijn verslag en dat van Rekelhof te zeer. Volgens Evert-Jan nam het peloton zijn taak uiterst serieus, terwijl Rekelhof een veel losbandigere stemming beschreef: 'Binnen een half uur is de zaak bekeken en nemen we het ervan. We installeren ons in de huizen en zoeken alles na om te zien of er nog iets van onze gading is.' Het schieten op vluchtelingen benoemde Evert-Jan ook niet, alleen de strafbaarheid ervan. Zou hij het bewust hebben weggelaten? Evert-Jans broer Gerrit-Jan liet immers in een van zijn brieven merken dat niet alles verteld hoefde te worden: 'Maar wat ik jou hier geschreven heb laat dat s.v.p. niet over het water waaien dat ze het bij ons thuis

gewaarworden, want je snapt toch wel dat ik het daar zo niet naar toe schrijf als naar jou. [...] En nu wil ik ook gaarne hebben dat jij het ook niet doet. Dat is afgesproken hè?’ Gerrit-Jan herhaalde de afspraak nog maar eens in een volgende brief: ‘Maar naar huis schrijf jij ook niets, nou dat is maar goed. Het wordt door ons beide goedgekeurd, dus het zal ook wel goed zijn.’ De broers pasten dus beiden de nodige zelfcensuur toe, in ieder geval in de brieven naar het thuisfront. Daarom vermoed ik dat het dagboek niet het hele verhaal vertelt, waardoor andere bronnen, zoals de memoires van iemand als Cor Rekelhof, cruciaal zijn om niet verblind te raken door de eenzijdigheid van Evert-Jans perspectief.

De officiële militaire verslagen van 5 en 6 mei zorgen in ieder geval niet voor de verheldering waar ik op hoopte. Een luitenant vermeldde nog wel: ‘Tijdens de bezetting van de kampongs bleek dat men het niet te nauw nam met de eigendommen van anderen, zo werden o.a. een geit en kippen geslacht.’²⁴ Verder tonen de verslagen slechts de militaire suprematie van de Nederlanders: ‘Eigen verliezen: 1 gewonde. Vijandelijke verliezen: 26 doden, 10 lichtgewonden, 2 zwaargewonden, 43 gevangenen.’²⁵

EEN LIEF MEISJE THUIS

Engelsen, Schotten, Indiase sikhs, Nepalese Gurkha’s – allen in Britse dienst – Indonesiërs en Surinamers van het KNIL en duizenden net aangekomen Nederlandse oorlogsvrijwilligers. Een potpourri aan

nationaliteiten bevolkte Batavia tijdens Evert-Jans eerste maanden. Al die troepen belandden in een stad waar honger en dood tot de dagelijkse praktijk behoorden. In de vrije uurtjes die ze hadden wilden ze de ellende vergeten en zochten ze naar afleiding.

Voor een deel vonden ze die in de vele bars, restaurants en nachtclubs die Batavia nog altijd rijk was. Voorheen waren de betere uitgaansgelegenheden het domein van de Hollandse bovenklasse. Die at in Hotels des Indes, keek films in bioscoop Globe en bezocht opvoeringen in de Bataviaasche Toneelsociëteit. De Japanse bezetting had het uitgaansleven abrupt beëindigd, maar de komst van de geallieerde militairen zorgde voor een opleving. De gewone soldaat dronk en danste in sociëteit de Harmonie, waar eerder hoge ambtenaren en officieren de dienst uitmaakten. De Harmonie was een van de vele karakteristiek koloniale gebouwen in Batavia; een wit vierkant pand met rode dakpannen, gelegen aan een wijde laan. Groene houten luiken bedekten de hoge ramen aan iedere zijde van het gebouw. Op de voorgevel prijkte de naam Harmonie in blokletters op een driehoekig fronton, rustend op drie pilaren. Binnen, in de balzaal, organiseerde ooit de beau monde van Batavia zijn dansavonden. Vrouwen in avondjurken en mannen in rokkostuums walsten onder de kroonluchters en langs de sierlijk gepleisterde zuilen. Hun plaats werd in 1946 ingenomen door militairen die er ontspanning zochten in de vorm van muziek, alcohol en meisjes. Overdag in de kazernes waren de mannen op elkaar aangewezen, dus de sporadische omgang met vrouwen was een welkome afwisseling. ‘Ook was er dansen in het K.P.M. gebouw,’ schreef Evert-Jan. ‘Weer een verleiding en vooral een pijniging als je al die knappe Hollandse meisjes ziet, en je hebt een nog veel liever meisje, maar niet in je armen. . . ., pech hè!’

Want Evert-Jan had inderdaad een ‘veel liever meisje’. Al vier jaar was Aaltje Schuurman zijn vriendin. In de oorlog hadden ze elkaar ont-

moet tijdens de lessen catechisatie, waarin ze samen met de dominee en andere jongeren het geloof bespraken. Evert-Jans onderduiken maakte een einde aan die momenten, maar ze deden er alles aan om elkaar te blijven zien. Evert-Jans broertje Henk werkte op de boerderij waar Evert-Jan zat ondergedoken. Omdat Evert-Jan de boerderij niet kon verlaten nam Henk Aaltje regelmatig achterop de fiets mee, van en naar haar huis, iets onder Hardenberg.

Na de bevrijding had Evert-Jan vol overtuiging voor Indië gekozen, maar het daarmee gepaarde afscheid was hen beiden zwaar gevallen. Ze hadden erover gepraat, en de reis gerechtvaardigd door die te zien als een roeping van de Heer. Het maakte het niet minder moeilijk. Evert-Jans nichtje, dat bevriend was met Aaltje, schreef hem over de gesprekken die de meisjes over zijn besluit voerden. ‘Ja Evert-Jan, toen je hier nog was, toen zeiden wij wel waarom ga je toch weg? Ik heb er van de week ook met Aaltje over gesproken, die vond het zo vervelend. Ik zei, “dat neem ik direct aan. Maar Evert-Jan was niet gegaan, als het zijn roeping niet was geweest.” De Here riep u daar. En als de Here roept dan moeten wij klaar staan. “Ja,” zei Aaltje, “dat is ook wel zo. Maar ik vind het zo erg dat ik Evert-Jan in twee jaar niet spreken kan.”’

Aaltje vormde in die eerste maanden dan ook een constant terugkerend onderwerp in Evert-Jans dagboek. In Engeland moest hij in eerste instantie even wachten op haar eerste brief – ‘Ik voel me wel iets teleurgesteld want ik heb nog geen brief van mijn meisje. En de anderen ontvangen iedere keer’ – maar toen die eerste brief er eenmaal was, schreef hij vaak over de post die hij van haar ontving. ‘Thuiskomende vond ik een paar lekkere brieven van mijn schat’ en ‘Vandaag een brief van Ali [zoals hij Aaltje vaak noemde], waar ik heel blij mee was.’ Ook op andere momenten keerde ze terug in het dagboek. ‘Mijn gedachten gaan steeds uit naar jou mijn schat.’ Zijn ouders schreven hem onder de indruk te zijn van het ‘fijne’ gedicht dat hij Aaltje gestuurd had – ze hadden het blijkbaar ook onder ogen gekregen. Zo

hielden Evert-Jan en Aaltje, ondanks de afstand, dus veelvuldig contact. Ze had hem beloofd om in de onzekere jaren die voor hen lagen op hem te wachten.

Om het gemis van Aaltje en zijn familie te compenseren zocht Evert-Jan, zoals meer militairen, contact met Indische meisjes en hun families. Samen met zijn collega's Jan Bruls en Johan Kettelarij verkende hij de villawijk Menteng, waar veel Indische gezinnen woonden. Ze liepen over de Djocjaweg, langs de Europese huizen, waarvan de meeste verborgen gingen achter de stenen omheiningen. Witgeverfde huizen met rode dakpannen, de Japanse bezetting relatief ongeschonden doorgekomen. Bij nummer 89 stond een meisje aan het hek, uitkijkend over de straat. '[We] kwamen aan de praat met een Indisch meisje, een zekere Bob Samson, waar wij gezellig een beetje mee kletsten.' Bobby Samson, zo stelde ze zich voor. De karamelkleurige tint van haar huidskleur stak af bij het lichte jurkje dat ze droeg. Een lichte slag in haar glanzend donkere haar. Ze vertelde de soldaten over haar saaie bestaan, over hoe weinig ze mocht van haar ouders. Ze wilde eropuit, net zoals andere meisjes de dancings van Batavia verkennen. Evert-Jan vertelde haar over Nederland, over Aaltje en zijn familie op de Schans. De soldaten waren blij met de aanspraak – wat een verschil met het ruwe soldatenjargon dat ze gewend waren – en besloten de Djocjaweg vaker te bezoeken. Bobby stelde hen voor aan haar twee nichtjes, Conny en Puck. Ze waren alle drie een jaar of zestien en altijd bij elkaar. Bobby en Conny deelden zelfs een slaapkamer. Conny's familie, het gezin Van der Horst, woonde bij de familie Samson in huis, nadat hun eigen huis door de Japanners was ingenomen.

'Aan gezelligheid hebben we gebrek en daarom vind ik het juist aardig als ik er ook een paar lachende meisjes vind.' Wel verbaasde Evert-Jan zich over de beleefdheid van de meisjes: 'Maar hun mentaliteit ten opzichte van ons verschilt wel. [...] Ze zijn halfbloeden,

maar denken o zo Indisch en niet Hollands. Nooit vergeten ze het ake-
lige “meneer” dit en dat, wat voor ons O.V.W.-ers [oorlogsvrijwilli-
gers] met een begrip voor Indië ons zo vreemd in de oren klinkt,
daarom zeggen we ook altijd als ze meneer zeggen: Wat blijft u?’ In de
weken die volgden bleven de drie soldaten Bobby, Conny en Puck be-
zoeken. Het strikte uitgaansverbod bleek toch rekbaar, want de jon-
gens namen de meisjes geregeld mee naar het centrum van Batavia,
waar ze Amerikaanse films bekeken in bioscoop Deca Park. ‘Daarna
even een koele drank in Yen Pin en dan terug lopend naar de Djocja-
weg. We praten over alles. Heel gezellige meisjes, eerlijk en open. [...]’
In een avond zijn ze werkelijk de beste vriendinnen van ons gewor-
den.’

Zeventig jaar later krijg ik Bobby aan de telefoon. Ze heeft tot ver na de
oorlog contact met mijn opa onderhouden, want tussen alle brieven
vind ik er ook een paar van haar. Daarop staat haar eigenlijke naam,
Agnes Barnes, en haar adres in Californië waar ze uiteindelijk is gaan
wonen. Met dat adres en die naam stuit ik via een obscure online ver-
sie van de Amerikaanse Gouden Gids op een telefoonnummer. Het
werkt. Agnes neemt zelf op en ze staat me graag te woord. Barnes was
de achternaam van haar inmiddels overleden man. Over haar voor-
naam zegt ze: ‘ik wou mijn echte naam niet zeggen, want toen vond ik
Agnes een hele buitenissige naam. Niemand die ik ken heette Agnes.’
En dus noemde ze zichzelf Bobby.

Met plezier kijkt Agnes terug op haar omgang met Evert-Jan: ‘O,
we plaagden altijd, we konden haast niet meer gewoon praten, *we al-
ways told jokes you know, sometimes you don’t even know whether it was
a joke or not*, tenminste niet voor buitenstaanders.’ Af en toe vlecht ze
Amerikaanse zinnen door haar verder perfect gearticuleerde Neder-
lands. In de briefwisseling was me de plagerige toon al opgevallen:
‘Dag Evert(zwijn)!’ en ‘Plaag jij mij maar hoor, daarvoor ben je van de

M.P. (meidenpester)’. Over acties of politiek werd niet gesproken. ‘Anders ben je zo ernstig en dat hadden we echt niet nodig na de oorlog.’ Want het contact met Evert-Jan mag dan een prettige herinnering zijn, de tijd waarin het plaatsvond heeft ze verdrongen. ‘Dingen die niet zo gezellig zijn ban ik liever uit mijn geheugen. Dat kan ik niet mee op mijn rug nemen, *garbage you know*. Dat sjouw je allemaal maar mee en dat wil ik niet. Dat gedeelte is uit mijn geheugen weggevaagd, daar denk ik gewoon niet meer aan. Het is als een droom; je weet het, je denkt eraan, maar je voelt er niks meer voor. Ik praat erover alsof ik over een droom praat. Maar het zeg me niks meer.’

Na een paar ontmoetingen nodigden de ouders van de meisjes Evert-Jan bij hen thuis uit, al ging dat de eerste keer niet van harte. ‘Ze hadden geloof ik de gedachte dat ik om hun dochter Bobby kwam. Maar toen ik me eerlijk aan de familie Samson en Van der Horst had voorgesteld, was het wantrouwen, wat bij de burgers ten opzichte van de militairen bestaat, weggenomen en vonden ze het helemaal niet vreselijk om hun dochter en nicht vrij te geven voor een wandeling.’

Nadat Evert-Jan eenmaal het vertrouwen had gewonnen kwam hij graag naar het royale huis. Die ruimte was ook nodig, zeker nadat de familie Samson – vader Frederik, moeder Johanna, Bobby en haar twee zusjes en twee broertjes – gezelschap had gekregen van de vier gezinsleden Van der Horst. Daar tussendoor liepen de bedienden, die hun handen vol hadden aan het drukke huishouden. De tuinman begoot twee keer per dag de struiken om ze voor uitdroging te behoeden. De baboe had een dagtaak aan het wassen van de kleren, die in het warme klimaat snel bezweet raakten. Twee keer per dag legde ze een schoon stel voor hen klaar. En dan was er nog de kokkie, die de beide gezinnen twee keer per dag een warme maaltijd voorschotelde. De rijst met saté ajam, rendang of gado gado werd gegeten aan de eettafel in de woonkamer. Als Evert-Jan en zijn kameraden op bezoek

waren, mochten ze ook plaatsnemen op een van de zware, djatihouten stoelen. Het Indische eten viel niet direct in de smaak bij de Hollandse jongens. Agnes vertelt me: ‘In het begin zei mijn moeder: “Hoe had je je rijst gehad willen hebben?” “Nou, als je hebt melk en suiker,” antwoordden de jongens.’ Ze begint hard te lachen bij de herinnering. ‘Melk en suiker! *It sounds like* pap, weet je wel.’ Inderdaad, waarschijnlijk was rijstepap de enige rijstmaaltijd die ze kenden. ‘*Not overnight, but slowly but surely* wilden ze niet meer rijst met krenten en melk hebben. “Wil je rijst hebben met melk en suiker of niet,” vroeg mijn moeder dan. “O nee, geef maar gewoon Indisch eten.”’

Evert-Jan ging zich snel thuis voelen bij de familie Samson. ‘O ja, *no doubt about that*. Evert-Jan was erg spraakzaam. Hij was vaak het middelpunt van het gesprek,’ vertelt Agnes. ‘Hij kwam binnenstappen alsof hij er al jaren kwam. “Hallo, dit en dat.”’

Via de familiebezoekjes konden de soldaten ontsnappen aan het hectische krijgsleven en voor even weer een huiselijk gevoel ervaren. De Indische gezinnen voelden zich verwant met de militairen die voor hun veiligheid vochten. De legerleiding moedigde de mannen dan ook aan om contact te maken, want zo bleef de bevolking betrokken bij het Nederlandse leger. In het boek *Liefde in tijden van oorlog* vertelde korporaal Date Jansonius over het door hem bezochte gezin: ‘het werd eigenlijk een thuis voor mij. Jongens die niet op zo’n adres konden terugvallen, liepen algauw met hun ziel onder de arm.’¹ Voor Evert-Jan gold eenzelfde thuisgevoel. ‘Tijdens m’n verlof heb ik hier bij de familie Samson een gezellige tijd gehad. Het huiselijke deed je eens weer goed.’

Van de romantische intenties waar de familie Samson bang voor was geweest, was volgens Evert-Jan geen sprake. In zijn dagboek richtte hij zich tot Aaltje: ‘Nooit zal ik jou vergeten, verraden. Je hebt mijn woord van eer, en dat rooft niemand.’ Hij wilde juist een stap verder

gaan met Aaltje. Hij overwoog om met haar te trouwen en haar over te laten komen naar Java. Direct na aankomst in Indië was hij onder de indruk geraakt van het land, van de schoonheid van de natuur. ‘Mijn hart klopt en is opengegaan voor Indië,’ schreef hij naar huis. Zijn moeder schreef hem over de gesprekken die ze er in Nederland over hadden: ‘En we hebben het ook nog over de trouwplannen gehad. We hebben Aaltje nog aangespoord om het maar gauw te doen, [...] om naar Indië te gaan.’ Waar de huwelijksvoornemens bij Aaltjes ouders nog op instemming konden rekenen, bestond er twijfel over de emigratieplannen. ‘Ja, haar Vader was ook voor om het te doen, zeiden ze, maar wou Aaltje niet weg hebben naar Indië.’ Al te lang kon Evert-Jan er in die eerste maanden niet bij stilstaan, want de volgende actie wachtte alweer: de rust herstellen in het gebied ten westen van Batavia.